

VEMORK GAMLE KRAFTVERK – SKARFOSDAM I-VEMORK, GNR./BNR. 122/8, 129/1, 2, 5, 10, 11, 24, 25, 26, 57, 133/1, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 137/12, 18, 19, 138/4, 11 og 139/1
I TINN KOMMUNE – TINGLYSING AV VEDTAK OM FREDNING

Med hjemmel i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) §§ 15 og 19, jf. § 22, fattet Riksantikvaren den 29.05.2015 vedtak om fredning av Vemork gamle kraftverk – skarfosdam I-Vemork, gnr./bnr. gnr./bnr. 122/8, 129/1, 2, 5, 10, 11, 24, 25, 26, 57, 133/1, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 137/12, 18, 19, 138/4, 11 og 139/1, i Tinn kommune.

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jf. § 22, freder Riksantikvaren Vemork gamle kraftverk, Skarfosdam I-Vemork, gnr./bnr. 122/8, 129/1, 2, 5, 10, 11, 24, 25, 26, 57, 133/1, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 137/12, 18, 19, 138/4, 11 og 139/1 i Tinn kommune. AskeladdenID: 179963-(1 til 22).

Omfanget av fredningen

Fredningen etter § 15 omfatter følgende:

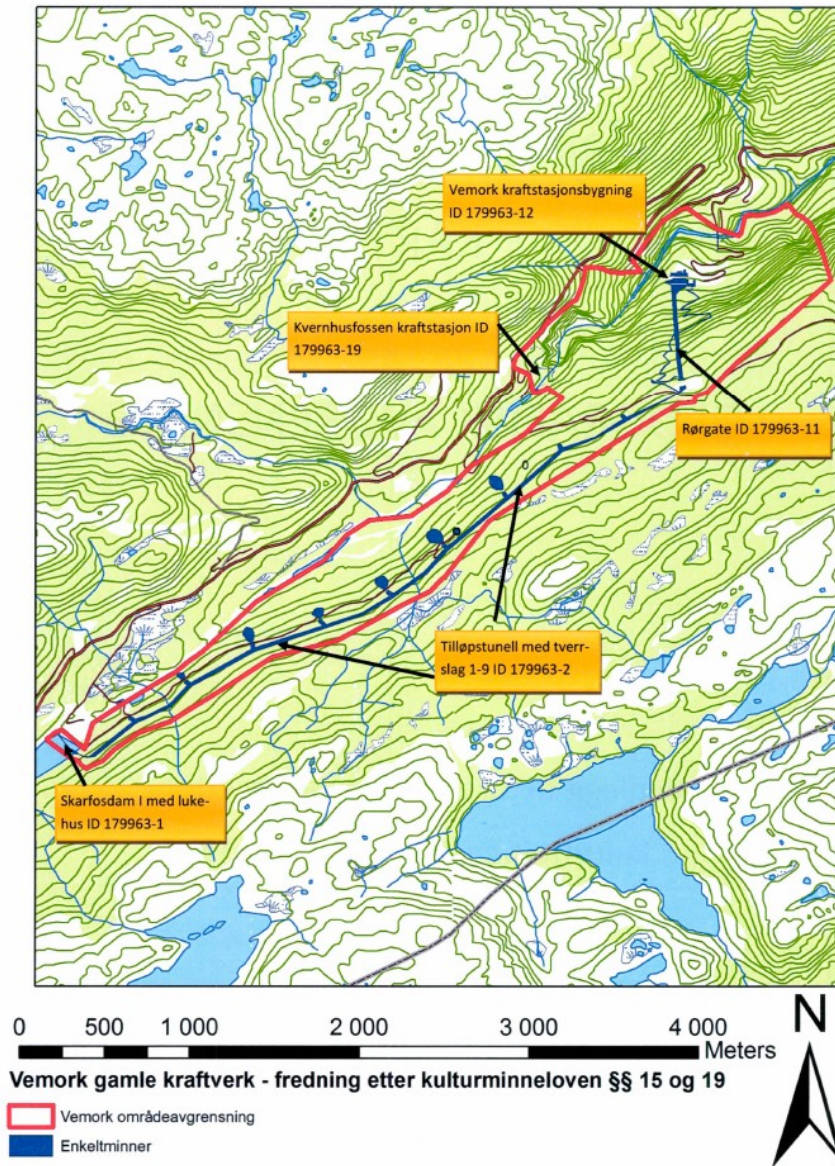
1. *Skarsfosdam I med lukehus, Tinn kommune (ID 179963-1). Fredningen omfatter hele konstruksjonen slik den ligger under vann frem til lukehuset, og lukehusets eksteriør inkludert murkonstruksjoner for inntak under vann, og følgende deler av interiøret:
 - 1.1. *Demontert bjelkestengsel lagret i bygget.*
 - 1.2. *Takkonstruksjon med trebord, inkludert jerndrager for bjelkestengsel.**
2. *Tilløpstunell med tverrslag 1-9, Tinn kommune (ID 179963-2). Fredningen omfatter hele konstruksjonen med tilløpstunell og tverrslag med porter og dører.*
3. *Steintipp nr. 2 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-3). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
4. *Steintipp nr. 3 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-4). Fredningen omfatter tippet i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*

5. *Steintipp nr. 4 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-5). Fredningen omfatter tippen i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
6. *Steintipp nr. 5 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-6). Fredningen omfatter tippen i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
7. *Steintipp nr. 6 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-7). Fredningen omfatter tippen i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
8. *Steintipp nr. 7 mellom Skarsfosdam I og Vemork, Tinn kommune (ID 179963-8). Fredningen omfatter tippen i full omkrets slik den ligger åpent i terrenget.*
9. *Fordelingsbasseng og lukehus (gjenfylt ruin), Tinn kommune (ID 179963-9). Fredningen omfatter hele ruinen som industriarkeologisk kulturminne slik den ligger under bakken med synlig åpen grusplass, grunnmursrester og støttemur i naturstein.*
10. *Ventilkammerhus (Drosselklapphus), Tinn kommune (ID 179963-10). Fredningen omfatter eksteriøret inkludert bombebeskyttelsen, hele interiøret og følgende deler av inventaret:*
 - 10.1. *Transformator med eget oppmurt rom i øst.*
 - 10.2. *Vaktbu.*
 - 10.3. *Trottelventiler (spjeldventiler) nr. 1-11 med rørgaterør, ventilhus, dreiespjeld med fester og dreielager, elektrisk motor (på ventil 1-7), hydraulisk åpne-/lukkemekanisme, mekanisk åpne-/lukkespake med kabel, målere, og øvrige tekniske og maskinelle deler.*
 - 10.4. *Hydraulisk lodd for oljetrykkfall.*
 - 10.5. *Drivverk til trallebanen med jernbjelke, trinser, kjettinger, drivhjul og øvrige deler.*
11. *Rørgate til Vemork gamle kraftstasjon, Tinn kommune (ID 179963-11). Fredningen omfatter følgende deler:*
 - 11.1. *Rør, 11 stk.*
 - 11.2. *Betongkonstruksjoner rundt rørene.*
 - 11.3. *Trapp.*
 - 11.4. *Trallebane.*
 - 11.5. *Stolper og lysarmatur.*
 - 11.6. *Vaktbu fra 2. verdenskrig.*
 - 11.7. *Mur for rassikring.*
12. *Vemork kraftstasjonsbygning, bygningsnr. 165838009, Tinn kommune (ID 179963-12). Fredningen omfatter eksteriøret og hele interiøret i Maskinhallen med følgende inventar:*
 - 12.1. *Måleskive og skilt for aggregat 1-10.*
 - 12.2. *Fundamentramme til turbin 1, 2, 3 og 4.*

- 12.3. Aggregat 5, 6, 7, 8, 9 og 10 med turbiner, generatorer, akslinger, ventiler, magnetiseringsmaskiner, viftehjul i vegg, regulator og øvrige tekniske deler.
 - 12.4. Driftsaggregat (husaggregat) med turbin, generator for likestrøm, generator for vekselstrøm, akslinger, remmer og drivhjul, ventil, magnetiseringsmaskiner, måleskiver og øvrige tekniske deler.
 - 12.5. Traverskraner med skinner, 2 stk.
13. Vemork reservekraftstasjon med tårn, bygningsnr. 165838017, Tinn kommune (ID 179963-13). Fredningen omfatter eksteriøret og hele interiøret i Maskinhallen med følgende inventar:
- 13.1. Aggregat 12 med turbin, generator, aksling, magnetiseringsmaskin og øvrige tekniske deler, samt rekkverk og stige.
 - 13.2. Traverskran med skinner.
14. Tappelukehus med basseng og luke, Tinn kommune (ID 179963-14). Fredningen omfatter eksteriøret inkludert luke og bassengmur, og interiøret med følgende inventar:
- 14.1. Drivovermaskineri for luke. En gammel og en ny motor, og strømforsyning med skap, brytere og tre transformatorer.
15. Omløpskanalen «Brudesløret», Tinn kommune (ID 179963-15). Fredningen omfatter hele konstruksjonen i dens fulle lengde med tunell, murer i naturstein og betong.
16. Kvernhusfossen kraftstasjon til Vemork, Tinn kommune (ID 179963-16). Fredningen omfatter hele konstruksjonen over og under markoverflaten/vannet som industriarkeologisk kulturminne med følgende deler:
- 16.1. Fundament for turbiner og generatorer.
 - 16.2. 8 rørgatefundament.
 - 16.3. Rest av klinket rør i inntaksdammen.
 - 16.4. Ruin av inntaksdam med murer og lukeåpninger.
17. Hengebrua, Tinn kommune (ID 179963-17). Fredningen omfatter hele konstruksjonen.
18. Sluskedilten, Tinn kommune (ID 179963-18). Fredningen omfatter stiens oppbygning og trasé fra stasjonsbygningen til Vemork topp.
19. Kvernhusfossen sti, Tinn kommune (ID 179963-19). Oppbygd tilkomst- og tursti fra Krokan ned til ruinen av Kvernhusfossen kraftstasjon. Fredningen omfatter stiens oppbygning og trasé.
20. Felt med rallarristning i berget mellom tværslag 6 og 7, Tinn kommune (ID 179963-20). Fredningen omfatter hele bergflaten.
21. H2O destillasjonsanlegg, bygningsnr. 165838017, Tinn kommune (ID 179963-21). Fredningen omfatter eksteriøret.

22. *Hydrogenfabrikken Vemork, Tinn kommune (ID 179963-22). Fredningen omfatter som industriarkeologisk kulturminne alle bevarte bygningselementer som er i sin opprinnelige kontekst under bakken, som f.eks. gulv og vegger. Fredningen omfatter ikke løse og ødelagte bygningselementer løsrevet fra sin opprinnelige plassering i bygget.*

Fredningen etter § 19 omfatter et område rundt objektene avmerket på kartet nedenfor:
For øvrige detaljkart, se dokumentasjonsvedlegg.

Formålet med fredningen

Fredningen har som formål å bevare kraftverket med alle sine teknisk-industrielle deler som et pioneranlegg for utnyttelse av vannressursene for elektrisitet til industrien fra begynnelsen av 1900-tallet. Fredningen skal sikre lesbarheten av vannets vei og omformingen til elektrisitet fra inntaksdam via tunell, fordelingsbasseng, ventilhus, rørgate og aggregat til utløp og kraftoverføring.

Fredningen har som formål å sikre Vemork-anlegget som eksempel på hvordan den arkitektoniske bevisstheten var sentral i den industrielle utviklingen i Norge på begynnelsen av 1900-tallet. Den skal sikre arkitekturen i bygningene og konstruksjonene. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket, konstruksjonen og detaljeringen, så som fasadeløsning med dekor, vinduer, dører, materialbruk og overflater skal opprettholdes. Fredningen skal sørge for å bevare sammenhengen mellom arkitektonisk uttrykk, funksjon og landskap.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater inkludert teknisk utstyr i interiør som omfattes av fredningen. Maskiner og annet teknisk inventar skal bevares for å sikre lesbarheten av kraftverket og de teknologihistoriske, historiefortellende og vitenskapelige verdiene knyttet til utnyttelsen av vannet for elektrisitet i et kraftanlegg fra begynnelsen av 1900-tallet.

Fredningen av tilløpstunell med tverrslag og steintipper har som formål å sikre lesbarheten av vannets vei fra inntaksdam til kraftstasjon og metoden for tunelldriving med boring, sprengning, opplasting og uttransportering av steinmasser fra flere tverrslag. Fredningen skal også sikre tunell, tverrslag og tipper som et vitnesbyrd om storverket i logistikk som ble utøvd da kraftanlegget ble bygd.

Fredningen av Kvernhusfossen kraftstasjon har som formål å bevare de industriarkeologiske restene både over og under markoverflaten av anlegget som leverte byggestrøm til byggingen av Vemork gamle kraftverk. Den skal sikre dens vitenskapelige og fortellende verdi som del av helheten.

Sluskedilten og Kvernhusfossen sti ble opprettet av rallarene som del av et større system av stier for tilkomst og frakt. Stiene og rallarstningene er viktige historiefortellende elementer og kilder som forteller om hvordan Vemork som pioneranlegg ble bygd av rallarer. Fredningen av disse anleggene skal sikre fysiske spor, sammen med fredningen av Kvernhusfossen, og bidra til å ivareta kulturminnene som viktige historiske kilder til denne fortellingen.

Fredningen av hengebrua skal sikre dens uttrykk og historiefortellende verdi med funksjon som vei for tilkomst og frakt under og etter byggingen av anlegget. Både hovedstrukturen i det

funksjonelle og arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som tekniske løsninger, materialbruk og overflater skal opprettholdes.

Fredningen av H₂O destillasjonsanlegg og Hydrogenfabrikken Vemork har som formål å illustrere kraftverkets plass i produksjonslinjen for kunstgjødsel og sammenhengen mellom kraftkilde og hydrogenproduksjon. Den skal videre sikre fysiske spor fra anlegget som var åsted for tungtvannssabotasjen under 2. verdenskrig, både over og under markoverflaten. Fredningen av Hydrogenfabrikken skal sammen med vaktbua i rørgaten og bombebeskyttelsen rundt Ventilkammerhuset sikre de fysiske sporene etter Vemork som arena for internasjonale sabotasjeaksjoner under 2. verdenskrig.

Områdefredningen skal sikre objektenes virkning, plassering og innbyrdes sammenheng i landskapet. Objektenes verdi som enkeltminner og samlet helhet er avhengig av at landskapet som underbygger og sikrer objektenes strukturelle sammenheng blir opprettholdt. Områdefredningen skal sikre uttrykket til landskapet/topografien og ivareta elementer som bidrar til områdets karakter og til opplevelsen av objektene i landskapsrommet. Herunder stabbesteiner langs stier og veier, trapper, støttemurer, dreneringskanaler, fundamentrester for gassrørledning, planerte flater for nå revet bebyggelse, idrettsanlegg og annet.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Fredningsbestemmelser for bygninger/anlegg fredet etter kulturminneloven § 15:

- 1 Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte objektene eller deler av disse, inkludert teknisk utstyr som er omfattet av fredningen.*
- 2 Det er ikke tillatt å bygge om objektenes eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8 og 9.*
- 3 Det er ikke tillatt å skifte ut elementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid utover ordinært vedlikehold på objektenes eksteriør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8, 9 og 10.*
- 4 Det er ikke tillatt å skifte ut elementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid utover ordinært vedlikehold i interiør eller på teknisk utstyr som er omfattet av fredningen. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 6. Se også punkt 8, 9 og 10.*
- 5 Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset objektenes egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.*

- 6 *Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten. Se punkt 8.*

Fredningsbestemmelser for området fredet etter kulturminneloven § 19:

- 7 *Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av veier eller parkeringsplasser, oppsetting av gjerder, endring av beplantning, belysning eller belegg, planering, masseuttak, utfylling og andre landskapsinngrep. Se også punkt 8, 9 og 12.*

Dispensasjon

- 8 *Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.*
- 9 *Kulturminneforvaltningen skal gi dispensasjon for mindre vesentlige tiltak som er nødvendige for å tilpasse objektene og området til forsvarlig bruk, så lenge det ikke er i strid med formålet med fredningen. Det kan gis dispensasjon til å grave frem objekt 22 Hydrogenfabrikken etter arkeologisk metode med vilkår om bl.a. sikring, dersom det tilrettelegges for formidling av objektet.*
- 10 *Fredningen skal ikke være til hinder for nødvendige sikkerhetsmessige oppgraderinger av tilløpstunnelen, jf. forskrift om sikkerhet ved vassdragsanlegg (damsikkerhetsforskriften). Det skal så langt som mulig tas hensyn til kulturminnets verneverdi. Tiltak kan gjennomføres etter dispensasjon.*
- 11 *Tiltak som i eventuelle nødssituasjoner må gjøres av sikkerhetshensyn, kan gjennomføres uten dispensasjon. I slike situasjoner skal det, så langt det er mulig, tas hensyn til kulturminnenes verneverdi. Eventuelle tiltak skal umiddelbart meddeles fylkeskommunen.*
- 12 *Fredningen av området rundt skal ikke være til hinder for begrenset tømmerdrift, skuter-, ski- og sykkeltraséer, eller tiltak på ikke-fredet bebyggelse og konstruksjoner i området, slik som f.eks. fritidseiendommer og ikke-fredete deler av kraftanlegg, så lenge formålet med fredningen ivaretas.*